

ถิ่นฐานชาวโยเดียในพม่าที่เมืองอังวะ อมรปุระ และ สะกาย : ศึกษาจากหลักฐาน เอกสารและหลักฐานโบราณสถาน

สาวิตรี พิณพวงค์

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องถิ่นฐานชาวโยเดียหรือชาวอโยธยาในพม่าที่เมืองอังวะ อมรปุระ และ สะกาย : ศึกษาจากหลักฐานเอกสารและหลักฐานโบราณสถาน มีจุดประสงค์เพื่อรวบรวมการดำเนินงานของกรมศิลปากรที่มุ่งศึกษาเรื่องนี้แทนการสืบหาสถูปที่บรรจุพระบรมอัฐิของเจ้าฟ้าอุทุมพรที่อยากจะพิสูจน์ โดยเน้นศึกษาในพื้นที่เมืองอังวะ อมรปุระและ สะกาย ที่หลักฐานด้านเอกสารทั้งของพม่าและไทยบันทึกว่า เชลยชาวอโยธยาหลังเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ถูกส่งไปพำนัก การดำเนินงานมีทั้งการสำรวจเอกสารที่นักวิชาการต่างๆได้ทำการศึกษาค้นคว้าไว้ และการสำรวจทางด้านโบราณคดีที่ผู้เขียนร่วมเดินทางไปด้วย ผลจากการศึกษาพบว่าหลักฐานด้านเอกสารและหลักฐานด้านโบราณสถานสอดคล้องกัน ชาวอโยธยาในพม่าเมื่อตั้งถิ่นฐานก็ยังคงสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีและสร้างงานศิลปกรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของตนเองให้ปรากฏ และคงยังเหลือร่องรอยให้ศึกษาได้จนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ : ชาวโยเดีย เมืองอังวะ เมืองอมรปุระ เมืองสะกาย

Abstract

The study of settlement of Yodia or Ayutthaya people at Ava, Amarapura and Sagaing in Myanmar from ancient documents and monuments is aimed to compile the data from the Thai Fine Arts Department expedition which was searching for the Yodia or Ayutthaya village settled in Myanmar after the fall of Ayutthaya kingdom rather than

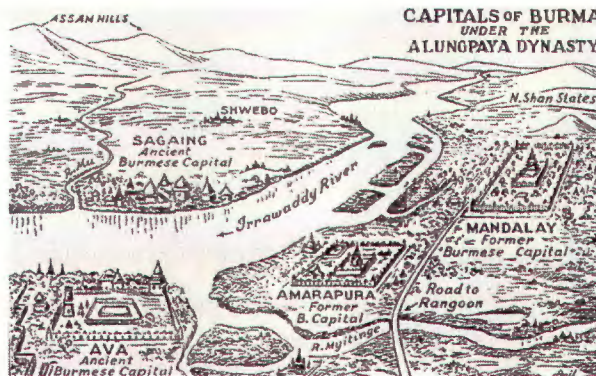
* ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Department of History, Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University, Thailand.

Corresponding author, E-mail: sawitri407@yahoo.com

proving the shrine of King Uthumporn. This expedition included the examination of ancient documents and exploration of ancient sites I have participated during the 27th February to 2nd March 2014. The result indicates that the Yodia or Ayutthaya people in Myanmar have inherited Ayutthaya arts and culture from their ancestors till now.

Keywords: Yodia, Ava, Amurapura, Sagaing

Map of the three Burmese old capitals : Sagaing, Ava, Amarapura

<http://bytellife.altervista.org/popavamap.htm>

บทนำ

คำว่า“ชาวโยเดีย”คือคำที่ชาวพม่าเรียกคนอยุธยาใน สิบเนื่องจากการที่ผู้เขียนได้ร่วมเดินทางไปในโครงการสำรวจแหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี “เรื่อง ชาวอยุธยาในเมียนมาร์ : ศึกษาในเขตปกครองมัณฑะเลย์และเขตปกครองสะกาย” ร่วมกับคณะของกรมศิลปากร เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ - 2 มีนาคม 2557 ทราบว่ากรมศิลปากรได้ให้ความสนใจประเด็นเรื่องชาวอยุธยาในเขตปกครองมัณฑะเลย์และสะกายแทนประเด็นการศึกษาหาข้อเท็จจริงกรณีสถาปัตยกรรมที่เชื่อกันว่าเป็นที่บรรจุพระบรมอัฐิสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 4 (กรมขุนพรพินิต หรือ สมเด็จพระเจ้าอู่ทอง) ที่เมืองอมรปุระ(หรือเจดีย์ในสุสานลินชินกอง เมืองมัณฑะเลย์ ปัจจุบัน) ซึ่งกรมศิลปากรสรุปแล้วว่ายากที่จะหาข้อเท็จจริงได้ ด้วยหลักฐานด้านเอกสารมีไม่เพียงพอ และหลักฐานทางด้านโบราณคดีก็ยากที่จะพิสูจน์ได้เช่นกัน แต่ประเด็นเรื่องชาวอยุธยาและชุมชนชาวอยุธยาในเมียนมาร์ที่ถูกกวาดต้อนมาตั้งแต่คราวเสียกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ 2 สมควรต้องริบเร่งศึกษามากกว่า เพราะขณะนี้เมืองมัณฑะเลย์กำลังขยายตัวอันเป็นผลจากการเปิดประเทศ คณะกรรมการพัฒนาเมืองมัณฑะเลย์(Mandalay City Development Committee) ต้องการขยายเมืองเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ทำให้ชาวมัณฑะเลย์บางส่วนต้องอพยพโยกย้ายจากถิ่นที่อยู่เดิม และคณะกรรมการพัฒนาเมืองยังดำเนินการรื้อ

ทั้งอาคารและสิ่งก่อสร้างเก่าๆ ถ้าเข้ามาในเขตเมืองอมรปุระ ราชธานีเก่าอีกแห่งหนึ่งด้วย ดังนั้นหากไม่รีบศึกษาร่องรอยของชุมชนชาวโยเดีย ก็จะทำให้การสืบค้นทำได้ยากมากยิ่งขึ้น และอาจลืมเลือนไปได้ตามกาลเวลา

ดังนั้นบทความนี้ผู้เขียนจึงมีจุดมุ่งหมายที่จะรวบรวมการดำเนินงานของกรมศิลปากร ในประเด็นร่องรอยชุมชนชาวโยเดียดังกล่าว โดยจะศึกษาในพื้นที่เมืองอังวะ อมรปุระ และ สกาย และรวมทั้งข้อคิดเห็นที่นักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวเมียนมาร์ได้ทำการศึกษาค้นคว้าไว้ โดยจะแบ่งการนำเสนอเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนแรก เรื่องการสืบค้นร่องรอยชุมชนชาวโยเดียจากหลักฐานทางด้านเอกสาร และส่วนที่สอง การสืบค้นร่องรอยชุมชนชาวโยเดียจากหลักฐานด้านโบราณสถานที่ยังคงเหลือร่องรอยให้ได้ศึกษาอยู่

การกวาดต้อนคนไทยคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 จากหลักฐานด้านเอกสาร

Ava is right across the Irrawaddy from Sagaing

http://hlao1980.blogspot.com/2010_10_01_archive.html

กรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าเมื่อ พ.ศ. 2310 ตรงกับรัชกาลพระเจ้าเอกทัศของไทย และรัชกาลพระเจ้ามังระของพม่า ในคราวนั้นพม่าได้กวาดต้อนคนไทยทั้งเจ้านาย ข่างฝีมือ และผู้คน กลับไปยังพม่า ดังปรากฏข้อความในหลักฐานเอกสารต่างๆ ได้แก่

คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวง ประเสริฐอักษรนิติ์ (พระราชพงศาวดาร 2510: 174) บันทึกว่า ...พม่าเห็นได้ที ก็ระดมเข้า ตีปล้นกรุงศรีอยุธยา .. ไล่ฆ่าฟันผู้คนล้มตายลงเป็นอันมาก เอาไฟเผาโรงร้านบ้านเรือน

ภายในพระนครศรีอยุธยาเสียเป็นอันมาก ขณะนั้น พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาและพระมหาลีพระราชโอรสธิดา กับพระราชวงศานุวงศ์ก็หนีกระจัดกระจายกันไป พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเสด็จหนีไปซุ่มซ่อนอยู่ประมาณสิบเอ็ดสิบสองวัน ก็เสด็จสวรรคต .. พวกพม่าก็ตามจับได้พระมหาลีและพระโอรสธิดา พระราชวงศานุวงศ์แล้ว ให้กวาดต้อนผู้คน ช้าง ม้า เก็บบริบแก้วแหวนเงินทองไปยังกรุงอังวะเป็นอันมาก....

ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 2 พระราชพงศาวดารกรุงสยามจากต้นฉบับของบริติชมิวเซียม(กรมศิลปากร กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ 2542: 316-317) บันทึกว่า ..พม่าก็เข้ากรุงได้ เอาไฟเผาพระราชวังแล้ววัดพระศรีสรรเพชญ์ ขึ้นเสด็จอยู่ในราชสมบัติ 9 ปี พม่าจึงทำลายกำแพงกรุงเสีย แล้วกวาดเอากษัตริย์ขัตติยวงศ์แล้วทำพญาเสนาบดีอพยพทั้งปวงไป...

ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 3 พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ(เจิม) (กรมศิลปากร กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ 2542: 452) บันทึกว่าพม่าก็เข้ากรุงได้ เข้าเผาพระราชวังและวัดพระศรีสรรเพชญ์ แล้วกวาดเอากษัตริย์ขัตติยวงศ์ และทำวพระยาเสนาบดี อพยพครอบครัวทั้งปวงพาไป....

ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 5 ตำนานกรุงเก่า (กรมศิลปากร กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ 2542: 10) บันทึกว่า ...กรุงเทพทวารวดีก็เสียแก่กองทัพพม่าเข้าศึก พม่าเก็บบริบททรัพย์สมบัติและเครื่องศาสตราวุธแล้วเอาไฟเผาพระราชวังและวัดวาอาราม บ้านเรือนข้าราชการราษฎรเป็นอันตรราย กวาดต้อนพระราชวงศานุวงศ์ ครอบครัวข้าราชการราษฎรไปเมืองอังวะประมาณ 30,000 เศษ แต่ที่แตกหนีเที่ยวเร้นซ่อนตามป่าดงและหัวเมืองต่างๆที่อดหยากล้มตายเสียก็มาก...

ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 7 ราชวงศ์ปกรณีย์ พงศาวดารเมืองน่าน (กรมศิลปากร กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ 2542: 283) บันทึกว่า ...ครั้งน่านได้เมืองได้แล้ว น่านก็เอาเจ้าฟ้าดอกเดื่ออันเป็นเจ้าเมืองได้คืนเมืองอ่าววะพุ้นั้นแล...

ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 10 จดหมายเหตุเรื่องเจรจาความเมืองในระหว่างไทยกับพม่า (กรมศิลปากร กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ 2542: 123 ,129) เจรจาความเมืองครั้งที่ 2 ในรัชกาลที่ 1 เมื่อปีฉลู พ.ศ. 2336 พระยากาญจนบุรีมีหนังสือตอบไปยังเจ้าเมืองเมาะตะมะตามรับสั่งของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชปรากฏในพระราชพงศาวดารรัชกาลที่ 1 ฉบับเจ้าพระยาทิกรวงศ์ ความว่า ... จะประพฤติฉันทใดก็ให้แต่งขุนนางพม่าเป็นทูตานุทูต(มา)กับขุนนาง(ไทย)ผู้ใหญ่ซึ่งไม่พอใจรบศึกเสียกรุงซึ่งพม่ากวาดเอาไปไว้นั้น ถ้าผู้ใหญ่ไม่มีแล้วจนแต่หัวหมื่นมหาดเล็กก็เอาเถิด ให้มาสักสามนายสี่นายกับพระสงฆ์อันทรงศีลบริสุทธิ์ จะได้เป็นสักขีพยาน... และเจรจาความเมืองครั้งที่ 5 เมื่อปีมะโรง พ.ศ. 2351 ในรัชกาลที่ 1 มีหนังสือเสนาบดีพม่าถึงเสนาบดีไทย ความว่า ...

เจ้าเมืองอังวะบุญญาธิการมาก ... แลครั้งมั่งลอกพระราชบิดาแลเจ้าผู้ที่เป็นเจ้าอังวะได้กรุงศรีอยุธยา ได้ลูกหลานเจ้าแลเสนาบดีกรุงศรีอยุธยาไปไว้ ก็ให้จัดแจงเลี้ยงทนต์บำรุงไว้ตามตำแหน่งยศศักดิ์ หาได้ถ้อยดศเสียไม่...

ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 11 พงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า (กรมศิลปากร กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ 2542: 235-236) บันทึกว่า ... เมื่อพม่าเข้าพระนครได้นั้นเป็นเพลากลางคืน พม่าไปถึงไหนก็เอาไฟจุดเผาเอาเรือนของชาวเมืองเข้าไปจนกระทั่งปราสาทราชมณเฑียรไฟไหม้ลูกกลมแสงสว่างดังกลางวัน ครั้นพม่าเห็นว่าไม่มีผู้ใดต่อสู้แล้วก็เที่ยวเก็บรวบรวมทรัพย์จับผู้คนอลหม่านทั่วไปทั้งพระนคร แต่เพราะเป็นเวลากลางคืนพวกชาวเมืองจึงหนีรอดไปได้มาก พม่าจับได้สัก 30,000 ส่วนพระเจ้าเอกทัศนั้น มหาดเล็กพาลงเรือน้อยไปซ่อนอยู่ในสุ่มทุ่มพุ่มไม้ที่บ้านจักริมวัดสังฆาวาส แต่พม่ายังหาไม่รู้ จับได้แต่พระเจ้าอุทุมพรซึ่งทรงผนวช กับเจ้านายโดยมาก ทั้งข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย แลพระภิกษุสามเณรที่หนีไปไม่พ้น พม่าก็จับเอารวมไปคุมที่ค่ายโพธิ์สามต้น ส่วนผู้คนพลเมืองที่จับได้ก็แจกจ่ายกันไปควบคุมไว้ตามค่ายนายทัพนายกองทั้งปวง... เนเมียวสีหบดีคุมเจ้านายแลข้าราชการที่เป็นเชลยกับทรัพย์สินของที่ดีมีราคา มากยกกลับไปทางด้านแม่ละเมา... ครั้งนั้นพม่าได้เชลยไป 30,000 เศษ.. ส่วนเจ้านายแลข้าราชการที่พม่าจับเอาไปเมืองอังวะนั้นปรากฏว่าพระเจ้ามังระให้พระเจ้าอุทุมพรลาผนวช แล้วให้ตั้งตำหนักอยู่ที่เมืองจ๊กกาย ตรงหน้าเมืองอังวะข้าม เจ้านายและข้าราชการก็เห็นจะรวบรวมอยู่ด้วยกันที่นั่นโดยมาก ด้วยพม่าให้ถามคำให้การถึงเรื่องพงศาวดารแลแบบแผนราชประเพณีกรุงศรีอยุธยาจดลงจดหมายเหตุคือที่ไทยเราได้ฉบับมาแปลพิมพ์เรียกว่า คำให้การขุนหลวงหาวัดหรือคำให้การชาวกรุงเก่า นั้นแต่ส่วนราษฎรพลเมืองที่กวาดเอาไปเป็นเชลยพม่าแจกไปเที่ยวอยู่ตามที่ต่าง ๆ ภายหลังหนีคืนมาบ้านเมืองได้ก็มีบ้าง แต่ที่เลยสาบสูญในเมืองพม่านั้นโดยมาก...

ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 12 พงศาวดารเขมร จ.ศ. 1217 (กรมศิลปากร กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ 2542: 185) บันทึกว่า ... ลุศักราช 1689 ... พม่ายกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา จับเอาพระเจ้าดอกเดื่อไปได้... และ ราชพงษาวดารกรุงกัมพูชา ฉบับพระองค์นพรัตน์ : 332 บันทึกว่า แลจุลศักราช 1129 นั้นพม่ายกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา ๗ แดกเสียกรุงแก่พม่า ๗ จับได้พระราชวงศานุวงศ์ษัตริย์ไทยแลกวาดต้อนครอบครัวนำจากเมืองไทยไปเมืองพม่าเป็นอันมาก...

ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 39 เรื่องจดหมายเหตุของคณะบาทหลวงฝรั่งเศสซึ่งเข้ามาตั้งกรุงศรีอยุธยา ตอนแผ่นดินพระเจ้าเอกทัศกับครั้งกรุงธนบุรีและครั้งกรุงรัตนโกสินทร์ ตอนต้น (กรมศิลปากร 2504: 61) บันทึกว่า ... กรุงแตก พม่าได้เข้าไปในพระนคร.. ฝ่ายพระเจ้ากรุงสยามซึ่งเป็นพระโรคเรื้อนนั้นก็หนีเข้าศึกไปและไปสวรรคตที่โพธิ์สามต้น เมื่อพม่าได้ยกกลับไปแล้วเมื่อพม่าเข้ากรุงได้แล้วนั้น พม่าได้เอาไปเผาบ้านเรือนทำลายข้าวของ

ต่าง ๆ อยู่ 15 วัน และได้ฆ่าผู้พินคนไม่เลือกว่าคนมีเงินหรือไม่มีเงินก็ฆ่าฟันเสียสิ้น แต่พวกพม่าพยายามฆ่าพวกพระสงฆ์มากกว่า และได้ฆ่าเสียนับจำนวนไม่ถ้วน ข้าพเจ้าเองได้เห็นพม่าฆ่าพระสงฆ์ในตอนเช้าเวลาเดียวเท่านั้นกว่า 20 องค์ ...

ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา ฉบับดรูแปง (กรมศิลปากร 2522: 197) บันทึกว่า ... ขุนหลวงหวาดฎุกพรากจากความสงบซึ่งพระองค์ปรารถนาเพื่อหลีกเลี่ยงเรื่องยุ่งยาก และถูกนำไปรวมกับพระราชวงศ์ทั้งหมด ... กองทัพที่มีชัยก็ถอนทัพกลับไปพะโค กษัตริย์แห่งสยามทรงถูกนำไปกับกองทัพด้วย...

พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2 (สมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ 2516: 297-299) บันทึกว่า ... พระเจ้าแผ่นดินนั้นหนีออกจากเมือง..พม่าหาจับได้ไม่จับได้แต่พระราชวงศานุวงศ์ทั้งปวงไปไว้ทุกข์ ค่าย ... นายทัพทั้งหลายจะมาคอยจับมือเอาส่วน กวาดเอาพระราชวงศานุวงศ์กษัตริย์ไทยไปไว้ทุกค่ายทุกทัพเป็นบำเหน็จมือของตัวนั้นไม่ชอบ ให้เร่งส่งมาให้เราทั้งสิ้น ถ้ามีส่งมาเราจะยกไปตีเอาชัตติยราชวงศ์ทั้งปวงมาให้จงได้ นายทัพทั้งปวงก็กลัวอำนาจเนเมียวด้วยกัน ต่างก็ส่งพระราชวงศานุวงศ์ซึ่งจับมาได้ ณ ค่ายนั้นให้ไปแก่เนเมียวแม่ทัพ ณ ค่ายโพธิ์สามต้นทั้งสิ้น ... และเนเมียวกับนายทัพนายกองทั้งปวงก็ให้ชนเอาปืนใหญ่หน่อยในพระนคร..กับทั้งขุนนางและครอบครัวราษฎรชายหญิงประมาณสามหมื่นเศษ... แล้วเนเมียวให้กองทัพทางเหนือทั้งปวง คุมเอาสมเด็จพระอนุชาธิราชซึ่งทรงผนวชกับพระราชวงศานุวงศ์ทั้งนั้นไปทางเหนือ ยังเหลืออยู่บ้างแต่ที่ประชวรจึงมอบไว้แก่พระนายกอง ที่เสียดรอดหนีไปได้นั้นก็ยังมีบ้าง ซึ่งครอบครัวขุนนางและราษฎรทั้งปวงนั้นก็แบ่งปันกันกวาดเอาไปทั้งสองทัพทางเหนือทางใต้ และตัวเนเมียวนั้นก็ยกทัพกลับไ้ทางเมืองอุทัยธานีพร้อมกัน...ฝ่ายเนเมียวมหาเสนาบดียกกองทัพและครอบครัวไทย กับทั้งพระราชวงศานุวงศ์กษัตริย์เมืองไทยซึ่งกวาดต้อนไปนั้น ครั้นถึงเมืองอังวะก็เข้าเฝ้าพระเจ้ามังระ กราบทูลถวายผู้คนชาวอยุธยาและพระราชวงศานุวงศ์กับทรัพย์สินของทองเงินเป็นอันมาก พระเจ้ามังระจึงปูนบำเหน็จตั้งเนเมียวเป็นโยธยาห่วน ให้ควบคุมพวกไทยทั้งสิ้น และขุนหลวงวัดประดู่ นั้นพระเจ้าอังวะให้สึกออกเป็นคฤหัสถ์ แต่บรรดาเชื้อพระวงศ์กษัตริย์เมืองไทยนั้น ให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ เมืองจักไกฝ่ายปากแม่น้ำซ่างโน้น ตรงเมืองอังวะข้าม ...

สังคีตยวงศ์ พงศาวดารเรื่องสังคายนาพระธรรมวินัย แต่งเป็นภาษามคธ (สมเด็จพระวันรัตน์ แปลโดยพระยาปริยัติธรรมธาดา 2521: 408) บันทึกว่า ... พระนครนั้น ก็ฉิบหายตามกาล...(พม่าฆ่าศึก) จับเอาประชาชนทั้งหลายมีพระราชวงศ์เป็นต้นด้วย เก็บทรัพย์สินทั้งหลายมีประการเป็นอันมากด้วย แล้วเผาพระนครแลปราสาทสามองค์..ให้พินาศเสียแล้วก็กลับไปสู่เมืองของตน ได้ถวายทรัพย์สินทั้งหลายเป็นอันมากด้วย แลถวายอาวุธน้อยใหญ่สำหรับราชสกุลเป็นต้นด้วยแก่เจ้านายของตน...ครั้งนั้นชาวเมืองอริมีททนคร ก็พากันรุ่มรวยด้วยแก้วแหวนเงินทอง...

เที่ยวเมืองพะม่า (สมเด็จพระยาตากสินมหาราช 2489: 212-213) บันทึกว่า ... การไปเที่ยวดูราชธานีเก่าวันหนึ่ง เมื่อกลับมาถึงเมืองปิ้ง มารู้สึกว่เสียทีไปเสียอย่างหนึ่ง ด้วยได้เคยทราบแต่ในรัชกาลที่ 5 ว่าเขาพบที่บรรจุพระบรมอัฐิพระเจ้าแผ่นดินสยาม (คือพระเจ้าอู่ทุมพร หรือที่เรามักเรียกกันว่า “ขุนหลวงหาวัด”) ซึ่งไปสวรรคตในเมืองพะม่า ฉันท้เชื่อใจว่ที่บรรจุพระบรมอัฐินั้นคงเป็นพระเจดีย์มีจารึกและสร้างไว้ที่เมืองอังวะ เพราะเมืองอังวะเป็นราชธานีอยู่ในเวลาที่พะม่ากวาดไทยไปครั้งเสียพระนครศรีอยุธยา ฉันท้ไปครั้งนี้หมายจะพยายามไปบูชาพระเจดีย์องค์นั้นด้วย ได้สืบถามตั้งแต่ที่เมืองร่างกุ้งไปจนถึงเมืองมันตะเลย์ก็ไม่มีพบผู้รู้ว่ามีพระเจดีย์เช่นนั้น ทั้งพวกกรมตรวจโบราณคดีก็ยืนยันว่ที่เมืองอังวะเขาตรวจแล้วไม่มีเป็นแน่ ฉันท้ก็เลยทอดธุระ ครั้นกลับถึงเมืองปิ้งมีกิจไปเปิดหนังสือพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา จึงได้ความว่พะม่าให้ไทยที่กวาดไปครั้งนั้นไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองจักกาย (คือเมืองสะแกง) ขุนหลวงหาวัดคงไปสวรรคตและบรรจุพระบรมอัฐิไว้ที่เมืองสะแกง ในเมืองนั้นพระเจดีย์ยังมีมาก ถ้าฉันท้รู้เสียก่อน เมื่อไปถึงเมืองสะแกงถามหาเจดีย์ “โยเดีย” ก็น่าจะพบพระเจดีย์ที่บรรจุพระบรมอัฐิขุนหลวงหาวัดสมประสงค์ แต่มารู้เมื่อสิ้นโอกาสแล้วก็จันท้ใจ...

พงศาวดารฉบับราชวงศ์คองบอง (The Great Royal Chronicle of the Konbauang Dynasty) (ฉันท้ว่า วงศ์เสงี่ยม ผู้รวบรวม 2557: ไม่มีหน้า) เอกสารที่รับจากฝ่ายเมียนมาร์ระหว่างเดินทางไปสำรวจและศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสถูปที่เชื่อว่เป็นที่บรรจุพระบรมอัฐิของสมเด็จพระเจ้าอู่ทุมพร ณ สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ ระหว่างวันที่ 24-28 สิงหาคม 2555) (คำแปล) ... พระเจ้าฟ้าเท่าไต่... ก็ทรงเรียกพระเชษฐาเจ้าฟ้าเอกาทัสมาด้วยยกบัลลังก์ให้ ส่วนพระเจ้าโยตะยาเจ้าฟ้าเท่าไต่ก็ออกผนวช พอในปี 1129 เมืองโยตะยะแตกแรกจึงเสด็จยังอังวะในขณะที่เป็นพระ แล้วต่อมาก็เสด็จ(ประทับ)เมืองอมรปุระ พอในศักราช 1158 ก็ล้งลับขณะยังทรงครองจิวรเป็นพระ...

มหาราชวงศ์ พงศาวดารพม่า ตอนพระเจ้ามางลองตีกรุงเก่า จนไทยไปตีเมืองทวายในรัชกาลที่ 1 ตั้งแต่ จ.ศ. 1121 จน จ.ศ. 1159 แปลโดย นายต่อ (กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ ไม่มีปีที่พิมพ์: 79) บันทึกว่แล้วพม่าก็ยกมาตีกรุงศรีอยุธยาแตกไปในจุลศักราช 1129 ในขณะนั้นพม่าได้จับเจ้าฟ้าท้าวไปทั้งเป็นสมณะ แต่เจ้าเอกาทศพระเชษฐาธิราชนั้นต้องอาวุธสวรรคตที่กรุงศรีอยุธยา ในศกนั้น ครั้นจุลศักราช 1158 เจ้าฟ้าสิ้นพระชนม์โดยเพศสมณะที่กรุงอังวะ....

มหาราชวงศ์พงศาวดารพม่า ฉบับหอแก้ว (Mhannan Yazawindawgyi) แปลโดย Luang Phraison Saralak (“Intercourse between Burma and Siam as recorded in Hmannam Yazawindawgyi”, in Journal of the Siam Society Vol.1.3: 1914-1915: .50-56) บันทึกว่ ... สำหรับพระเชษฐาและพระอนุชา มีพระองค์หนึ่งที่เคยเป็นพระมหากษัตริย์มา

ก่อน และยังมี ... (ชื่อเจ้าชายในภาษาพม่า).. รวมทั้งหมด 12 พระองค์ ... มีพระโอรส 3 พระองค์ ได้แก่ .. (ชื่อเจ้าชายในภาษาพม่า) ... รวมทั้งหมดมีมากกว่า 2,000 พระองค์ ที่เป็นสมาชิกราชวงศ์ และยังพบขุนนางในเมืองหลวงจำนวนมากด้วย... เมื่อตัดสินใจจะเดินทางกลับ ก็มีการแบ่งเขตกันเพื่อนำกลับ นักประวัติศาสตร์พม่าระบุว่า มีเขตที่ถูกจัดแบ่งและกวาดต้อนกลับทั้งหมด 106,100 คริวเรือน... สำหรับสมาชิกราชวงศ์ที่ถูกนำตัวไปยังกรุงอังวะ ผู้ที่เป็นพระมหากษัตริย์ พระเชษฐภคินีหรือพระชนิษฐภคินีของพระมหากษัตริย์ พระธิดา และพระราชนัดดาหญิง ได้รับการจัดให้อาศัยอยู่ในกำแพงพระราชวังและให้มีความสะดวกสบายตามลำดับศักดิ์ฐานะ แต่ละพระองค์จะถูกยกให้อยู่ในความดูแลของขุนนางราชสำนักคนหนึ่ง ส่วนพระเชษฐาและพระอนุชา พระโอรส และพระราชนัดดาชายได้รับการจัดให้อาศัยอยู่นอกกำแพงพระราชวัง ให้มีความสะดวกสบายและได้รับการดูแลเท่าเทียมกัน ส่วนขุนนางสยามและชาวสยามอื่นๆ ได้รับการจัดให้อยู่อาศัยในที่ต่างๆ ในจำนวนสมาชิกราชวงศ์นั้นมีเจ้าฟ้าดอกเดื่อผู้ทรงผนวชอยู่ระหว่างที่ถูกนำพระองค์มายังกรุงอังวะ พระองค์ยังคงอยู่ในสถานะผนวชจนกระทั่งสิ้นพระชนม์ในจุลศักราช 1158 (ค.ศ. 1796) ภายหลังจากที่ย้ายเมืองหลวงไปยังอมรปุระ....

พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคอ แล คำแปล กับ จุลยุทธการวงศ์ ผูก 2 เรื่อง พงศาวดารไทย, (สมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน 2550: 26-27) กล่าวว่า ..มหาโยธาสั่งให้กวาดครอบครัวมหาชนและครอบครัวราชวงศ์....

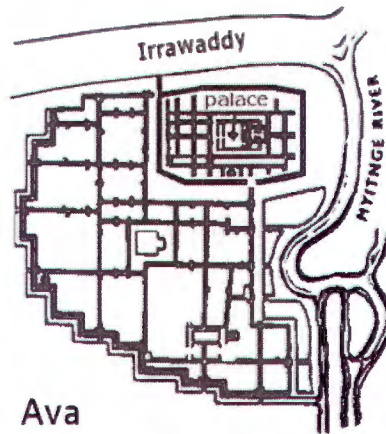
พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐ และฉบับกรมพระปรมาภิไธย และพงศาวดารเหนือ ฉบับพระวิเชียรปรีชา(น้อย) เล่ม 2 (หลวงประเสริฐอักษรนิติ์ 2504: 278) บันทึกว่า....กวาดต้อนกษัตริย์ชัตติยวงศ์ และท้าวพระยาเสนาบดี....

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน (สมเด็จพระพนรัตน์ 2514: 640-641) บันทึกว่ากวาดต้อนกษัตริย์ชัตติยวงศ์ และท้าวพระยาเสนาบดี....

ไทยรบพม่า (สมเด็จพระยามหาราชานุภาพ 2520: 371,373-374, 403-405) บันทึกว่าเจ้านายและข้าราชการรวบรวมอยู่ที่เมืองจ๊กกาย ส่วนพวกราชบุตรพลเมืองที่กวาดต้อนเป็นเชลยได้แจกจ่ายไปตามที่ต่างๆ เจ้านายและข้าราชการที่ยังตกค้างอยู่ที่ค่ายโพธิ์สามต้น ได้แก่ พระราชธิดาของพระเจ้าบรมโกศ คือ เจ้าฟ้าสุริยา เจ้าฟ้าพินทวดี เจ้าฟ้าจันทวดี และพระองค์เจ้าฟักทอง ส่วนเจ้านายชั้นหลานเธอได้แก่ หม่อมเจ้ามิตร ธิดาของกรมพระราชวังบวรมหาเสนาพิทักษ์(เจ้าฟ้ากุ้ง) หม่อมเจ้ากระจาด ธิดากรมหมื่นจิตรสุนทร หม่อมเจ้ามณี ธิดากรมหมื่นเสพภักดี หม่อมเจ้าฉิม ธิดาเจ้าฟ้าจิด โดยมีพระยาอิเบศร์บดีจางวางมหาตเล็กเป็นผู้รายงานการสวรรคตของพระเจ้าเอกทัศ... เป็นต้น

ร่องรอยชุมชนชาวโยเดียจากหลักฐานเอกสาร

จากหลักฐานเอกสารหลายฉบับทั้งของไทยและพม่าตั้งที่กล่าวมาจะเห็นว่าเมื่อพม่าตีกรุงศรีอยุธยาแตกในพ.ศ. 2310 พม่าได้กวาดครัวชาวอยุธยาไปอยู่ตามเมืองต่างๆ หลายแห่ง บางฉบับว่าเมืองอังวะ บางฉบับว่าเมืองสะกาย บางฉบับว่าเมืองอมรปุระ นอกจากนี้ยังมีเมืองพะโค เมืองอริมัททนครหรือเมืองพุกาม และรวมทั้งแบ่งไปอยู่ในเมืองอื่นๆ ด้วย

เมืองอังวะ (รัตนปุระ) เป็นชื่อที่ปรากฏอยู่ในเอกสารทั้งของไทยและพม่าหลายฉบับ ด้วยเมืองอังวะเป็นเมืองหลวงของพระเจ้ามังระ ผู้ตีกรุงศรีอยุธยาแตกในขณะนั้น เมืองอังวะตั้งอยู่ปากตะวันออกหรือฝั่งซ้ายของแม่น้ำอิรวดี เคยได้รับการสถาปนาเป็นราชธานีมาแล้วหลายครั้ง ตั้งแต่สมัยราชวงศ์อังวะพ.ศ.1907 - 2098 (หลังอาณาจักรพุกามแตก) สมัยพุกไทใหญ่ (พวกดาน) เข้ามามีอำนาจในพม่าตอนบน พ.ศ. 2070 - 2098 สมัยราชวงศ์ตองอู พ.ศ. 2142 - 2156 และ พ.ศ.2178 - 2295 (ยุคอังวะสมัยหลัง) และสุดท้ายสมัยราชวงศ์อลองพญา โดยพระเจ้ามังระทรงโปรดให้ย้ายราชธานีจากเมืองมุตโซโบมาที่เมืองอังวะ ครั้นเมื่อกรุงศรีอยุธยาแตก ครัวชาวอยุธยาถูกกวาดต้อนไปอยู่ที่เมืองอังวะ ปรากฏในเอกสารได้แก่

มหाराชวงศ์พงศาวดารฉบับหอแก้ว ของพม่า บันทึกว่า ...เขลยที่ถูกจัดแบ่งและกวาดต้อนกลับทั้งหมด 106,100 ครัวเรือน...สำหรับสมาชิกราชวงศ์ที่ถูกนำตัวไปยังกรุงอังวะ ผู้ที่เป็นพระมหากษัตริย์ พระเชษฐภคินีหรือพระชนิษฐภคินีของพระมหากษัตริย์ พระธิดา และพระราชนัดดาหญิง ได้รับการจัดให้อาศัยอยู่ในกำแพงพระราชวังและให้มีความสะดวกสบายตามลำดับศักดิ์ฐานะ แต่ละพระองค์จะถูกยกให้อยู่ในความดูแลของขุนนางราชสำนักคนหนึ่ง ส่วนพระเชษฐาและพระอนุชา พระโอรส และพระราชนัดดาชายได้รับการจัดให้อาศัยอยู่นอกกำแพงพระราชวัง ให้มีความสะดวกสบายและได้รับการดูแลเท่าเทียมกัน ส่วนขุนนางสยามและชาวสยามอื่นๆได้รับการจัดให้อยู่อาศัยในที่ต่างๆ...

ในคำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ บันทึกว่า .. พวกพม่าก็ตามจับได้พระมเหสีและ พระโอรสธิดา พระราชวงศานวงศ์แล้ว ให้กวาดต้อนผู้คน ช้าง ม้า เก็บบริบภัณฑ์แหวนเงินทองไปยังกรุงอังวะ เป็นอันมาก....

ในประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 5 (ตำนานกรุงเก่า) บันทึกว่า ... กวาดต้อนพระราชวงศานวงศ์ ครอบครัว ข้าราชการราษฎรไปเมืองอังวะประมาณ 30,000 เศษ

ในประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 7 (ราชวงศ์กรุงเก่า พงศาวดารเมืองน่าน) บันทึกว่า ... ครั้นว่าม่านได้เมืองใต้แล้ว ม่านก็เอาเจ้าฟ้าดอกเต๋ออันเป็นเจ้าเมืองใต้คืนเมืองอ่าววะพุ้นั้นแล...

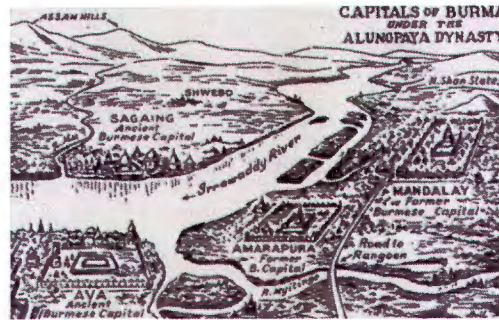
ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 11 (พงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า) บันทึกว่า ... ครั้นนั้นพม่าได้ชลยไป 30,000 เศษ.. ส่วนเจ้านายแลข้าราชการที่พม่าจับเอาไปเมืองอังวะนั้น...

พงศาวดารฉบับราชวงศ์คองบอง (The Great Royal Chronicle of the Konbauang Dynasty) บันทึกว่า (คำแปล) ... พอในปี 1129 เมืองโยตะยะแตก แรกจึงเสด็จยังอังวะ ในขณะเป็นพระ....

มหาราชวงศ์ พงศาวดารพม่า จ.ศ. 1121 – จ.ศ. 1159 บันทึกว่า ... ครั้นจุลศักราช 1158 เจ้าฟ้าสิ้นพระชนม์โดยเพศสมณะที่กรุงอังวะ....

ดังนั้นเมืองอังวะจึงเป็นเมืองที่กล่าวถึงการกวาดต้อนชาวอยุธยาพม่า นัก ปราบกฏทั้งในเอกสารพม่าและเอกสารของไทย แต่ชาวอยุธยาจะพม่าเป็นเวลานานเท่าใด ไม่ปรากฏหลักฐาน ต่อมาเมืองอังวะสิ้นความเป็นราชธานีเมื่อพระเจ้าปดุง หรือโบดอพญา ทรงย้ายราชธานีไปสร้างใหม่ที่เมืองอมรปุระทางตอนเหนือในพ.ศ. 2325 และต่อมาพ.ศ. 2382 เกิดแผ่นดินไหวใหญ่ เมืองอังวะเสียหายมากจนยากจะฟื้นฟู ปัจจุบันเมืองอังวะคงเหลือเพียงซากโบราณสถานไม่มากนัก เช่น กำแพงเมือง คูน้ำ และซากฐานพระราชวัง ที่แสดงถึงความยิ่งใหญ่ในอดีต

เมืองสะกาย หรือ สะแกง หรือ จักกาย ก็เรียก เคยเป็นเมืองหลวงเก่าของพม่าเช่นกัน อยู่ตรงข้ามกับเมืองอังวะ ข้ามฟากแม่น้ำอิระวดีไปทางด้านตะวันตก ได้รับการสถาปนาเป็นเมืองหลวงของพม่าฉาน(ชาวไทยใหญ่) ใน พ.ศ.1858 – 1907 และเคยเป็นเมืองหลวงของพม่าสมัยอังวะ พ.ศ. 1907 และครั้งสุดท้ายระหว่าง พ.ศ. 2303 – 2306 ในสมัยพระเจ้ามังรอก แห่งราชวงศ์อลองพญา ก่อนที่จะมีการย้ายราชธานีไปยังอังวะในรัชกาลพระเจ้ามังระ ต่อมา จากหลักฐานเอกสารซึ่งส่วนใหญ่เป็นของไทยกล่าวว่า เมื่อพม่าตีกรุงศรีอยุธยาได้จะส่งเจ้านายและเชื้อพระวงศ์ไปไว้ที่เมืองสะกาย ข้ามฟากแม่น้ำอิระวดี เช่น

ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 11 (พงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า) บันทึกว่า...ครั้งนั้นพม่าได้เสียไป 30,000 เศษ... ส่วนเจ้านายแลข้าราชการที่พม่าจับเอาไปเมืองอังวะนั้น ปรากฏว่าพระเจ้ามังระให้พระเจ้าอุทุมพรลาผนวช แล้วให้ตั้งตำหนักอยู่ที่เมืองจ๊กกาย ตรงหน้าเมืองอังวะข้าม เจ้านายและข้าราชการก็เห็นจะรวบรวมอยู่ด้วยกันที่นั้นโดยมาก....

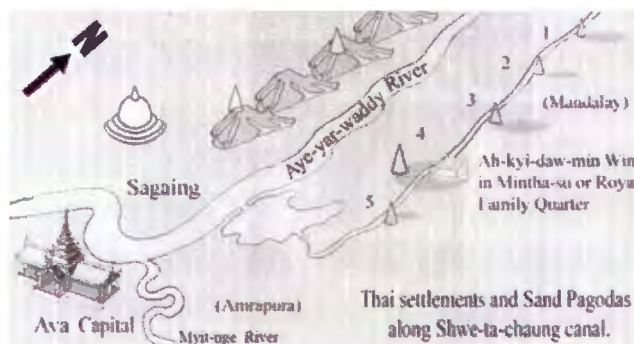
พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2 บันทึกว่า ... แต่บรรดาเชื้อพระวงศ์ กษัตริย์เมืองไทยนั้น ให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ เมืองจ๊กไคฝ่ายปากแม่น้ำชางโน้น ตรงเมืองอังวะข้าม ...

เรื่องเที่ยวเมืองพะม่า โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาตาดำรงราชานุภาพ บันทึกว่า ...พม่าให้ไทยที่กวาดไปครั้งนั้นไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองจ๊กกาย (คือเมืองสะแกง)...

เรื่องไทยรบพม่า โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาตาดำรงราชานุภาพ บันทึกว่า ...เจ้านายและข้าราชการรวบรวมอยู่ที่เมืองจ๊กกาย...

ปัจจุบันเมืองสะกายมีประชากรอาศัยอยู่ประมาณกว่าหนึ่งล้านคน เป็นดินแดนแห่งพุทธศาสนา มีวัดและเจดีย์ตั้งอยู่ตามเนินเขาและบริเวณโดยรอบกว่า 600 วัด

เมืองอมรปุระ ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของเมืองอังวะ ตรงปากข้ามแม่น้ำน้อย (Myit-nge river) โดยพระเจ้าปดุงหรือโบดอว์พญา โปรดให้ย้ายเมืองหลวงจากอังวะไปสร้างเมืองอมรปุระขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2326 หรือหลังจากเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 แล้ว 16 ปี

ในหลักฐานเอกสารพม่ากล่าวถึงเมืองนี้ว่า เจ้าฟ้าดอกเต๋อ(หรือพระเจ้าอุทุมพร) เสด็จสวรรคตในพ.ศ. 2339 ภายหลังจากย้ายเมืองหลวงไปที่อมรปุระแล้ว ดังพงศาวดารฉบับราชวงศ์คองบอง (The Great Royal Chronicle of the Konbauang Dynasty) บันทึกว่า (คำแปล) ...ในจำนวนสมาชิกราชวงศ์นั้นมีเจ้าฟ้าดอกเต๋อผู้ทรงผนวชอยู่ระหว่างที่ถูกนำพระองค์มายังกรุงอังวะ พระองค์ยังคงอยู่ในสถานะผนวชจนกระทั่งสิ้นพระชนม์ในจุลศักราช 1158 (ค.ศ. 1796) ภายหลังจากที่ย้ายเมืองหลวงไปยังอมรปุระ...

ปัจจุบันเมืองอมรปุระถูกกลืนจนกลายเป็นชานเมืองทางด้านใต้ของเมืองมัณฑะเลย์ที่สร้างขึ้นใหม่ทางตอนเหนือห่างไปประมาณ 12 กิโลเมตรในรัชกาลพระเจ้ามินดงเมื่อพ.ศ. 2400

ดังนั้นจะเห็นว่าจากหลักฐานเอกสาร เมืองที่พม่าได้ให้เชลยชาวอยุธยาครั้งเสียดังกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ไปตั้งถิ่นฐานอยู่นั้นมีอยู่ด้วยกันหลายเมือง ได้แก่ เมืองอังวะ พบหลักฐานมากที่สุด เมืองสกาย มักให้เชื้อพระวงศ์และเจ้านายไปตั้งถิ่นฐาน ส่วนเมืองอมรปุระกล่าวเพียงว่าพระเจ้าอุทุมพรสวรรคตในเพศสมณะ ภายหลังจากที่ย้ายเมืองหลวงไปอมรปุระ ส่วนเมืองพะโคและเมืองอริมหัททนครหรือเมืองพุกาม จะกล่าวถึงต่อไปในส่วนหลักฐานโบราณสถาน

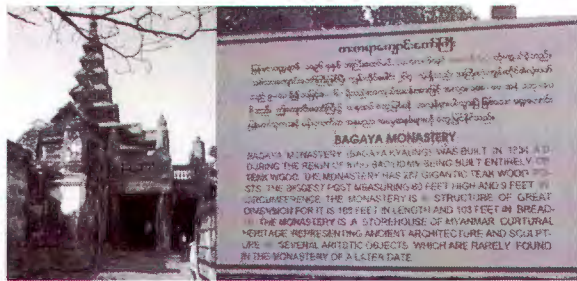
ร่องรอยชุมชนชาวโยเดียจากหลักฐานโบราณสถาน

จากความสนใจเรื่องการตั้งถิ่นฐานของชาวโยเดียแทนการพิสูจน์เรื่องเจดีย์ที่บรรจุพระบรมอัฐิพระเจ้าอุทุมพร กรมศิลปากรจึงดำเนินการสำรวจแหล่งที่มีร่องรอยของชุมชนชาวอยุธยา เริ่มในเขตปกครองมัณฑะเลย์และเขตปกครองสกาย โดยอาศัยงานเขียนที่นักวิชาการชาวพม่าและชาวไทยได้ทำการศึกษาไว้แล้ว เช่น งานของ ดร. ทันทูน (Dr. Than Tun) เรื่อง *Ayu't'ia Men in the Service of Burmese Kings, the 16th - 17th Century* ลงพิมพ์ในวารสาร *Southeast Asian Studies* Vol. 2 No. 4 March 1984 ซึ่ง สุพรรณิ กาญจนันธุ์ตีแปลในหัวข้อ “เชลยอยุธยาในราชสำนักพม่า สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 16 และ 17” ลงพิมพ์ในหนังสือพม่าอ่านไทย ซึ่ง ดร. สุนทร ชุตินธรานนท์ เป็นบรรณาธิการรวบรวม บทความของ อุหม่องหม่องทิน เรื่อง เชลยไทยในมัณฑะเลย์ งานเขียนของ ดร. ทิน หม่าว จี (Dr. Tin Maung Kyi) นายแพทย์ชาวเมืองมัณฑะเลย์เชื้อสายชาวอยุธยา ที่ศึกษา สํารวจ และเขียนหนังสือขึ้นหลายเล่ม เช่น *Thai Descendants in Mandalay and around, a shorter version of the original 80 pages* เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีงานเขียนของนักวิชาการชาวไทย เช่น งานของ รศ. ม.ล.สุรสวัสดิ์ ศุขสวัสดิ์และดร.ม.ร.ว.รจยา อาภากร เรื่อง ชาวอยุธยาที่เมืองสกาย งานของ อรวินท์ ลิขิตวิเศษกุล เรื่อง ช่างอยุธยาในเมืองพม่ารามัญ : หลักฐานศิลปกรรมฝีมือช่างกรุงศรีฯในเมืองสกาย มินบุ และมนยวา เป็นต้น ซึ่งผู้เขียนได้ร่วมสำรวจและนำมาประมวลเนื้อหา ดังนี้

เมืองอังวะ ดังที่กล่าวแล้วว่า เซลยชาวอยุธยาส่วนใหญ่ถูกกวาดต้อนมาอยู่ที่เมืองอังวะ เมืองหลวงพม่าในขณะนั้น แต่ปัจจุบันเมืองอังวะคงเหลือหลักฐานโบราณสถานให้ศึกษา น้อยมาก จากสาเหตุสิ้นความเป็นราชธานีใน พ.ศ. 2326 และ พ.ศ. 2382 เกิดแผ่นดินไหวใหญ่ อาคารต่างๆเสียหายมาก หลักฐานของชาวอยุธยาที่สามารถศึกษาได้และนักวิชาการส่วนใหญ่อ้างถึง คือ รูปครุฑแกะสลักจากไม้ที่วัดบากายา (Bagaya Temple) ภายในเมืองอังวะ จากลักษณะทางศิลปกรรมได้ให้ความเห็นว่าคล้ายรูปครุฑสมัยอยุธยาที่ตั้งแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ประตูเมืองอังวะ

วัดบากายา เมืองอังวะ ถ่ายเมื่อ 28 กุมภาพันธ์ 2557

รูปครุฑแกะสลักไม้เทียบกับรูปครุฑที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา

ดังนั้นรูปครุฑไม้แกะสลักนี้อาจเป็นฝีมือช่างชาวอยุธยาที่ถูกกวาดต้อนมา หรือเป็นฝีมือลูกหลานสกุลช่างอยุธยาที่ทำเลียนแบบกันมาก็ได้ ซึ่งจะต้องศึกษาในรายละเอียดกันต่อไป เพราะในประวัติวัดบากายา สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าพะเคียดอ (Bagyidaw) หรือในเอกสารไทยเรียก พระเจ้าจกกายแมง เมื่อ พ.ศ. 2377 (ครองราชย์ พ.ศ. 2362-2380) ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 3 ของไทย

เมืองสกลาย ตั้งอยู่ตรงข้ามเมืองอังวะ ทางด้านตะวันตก ในเอกสารกล่าวว่า พม่าได้ส่งเจ้านายและเชื้อพระวงศ์กษัตริย์อยุธยาไปพำนัก ปัจจุบันเมืองสกลายพบร่องรอยความเป็นอยุธยาชัดเจนกว่าที่เมืองอังวะ โดยเฉพาะรูปแบบศิลปกรรมที่วัดมหาเตงตอจี ที่ภายในพระอุโบสถปรากฏงานจิตรกรรมฝาผนังแบบอยุธยาอย่างชัดเจน โดยปรากฏทั้งที่ผนังหุ้มกลองด้านในพระอุโบสถทั้งด้านหน้าและด้านหลัง รวมทั้งที่ผนังด้านข้างเหนือช่องหน้าต่างเป็นแนวยาวตลอดทั้งสองข้าง เทคนิคการวาดใช้สีฝุ่น สีหลักคือ สีแดง สีน้ำตาล สีขาว และมีสีเขียวบ้างเล็กน้อย ตามแบบสกุลช่างอยุธยา

ที่ผนังหุ้มกลองเหนือประตูทางเข้า เป็นภาพบุษบกหรือมณฑป 9 ยอด ลักษณะเป็นแบบบุษบกเครื่องไม้สมัยอยุธยาตอนปลายถึงสมัยรัตนโกสินทร์ของไทยไม่ใช่ลักษณะพญาทัดแบบพม่า เทียบได้กับบุษบกของไทยหลายแห่ง ภายในบุษบกเป็นภาพพระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิเพชร ปางมารวิชัย ด้านข้างบุษบกเป็นภาพเครื่องสูงคือ กลด และฉัตร และธงหรือตุ๊กภาพทั้งหมดมีการใช้เส้นสีเทา (เส้นที่มีลักษณะเป็นรอยหยักฟันปลา ทรงสามเหลี่ยม) วาดเป็นกรอบครอบรูปสามเหลี่ยมตามโครงสร้างหลังคา ซึ่งการใช้เส้นสีเทาพบได้ทั่วไปในงานจิตรกรรมฝาผนังของไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางถึงตอนปลายจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นซึ่งแตกต่างไปจากธรรมเนียมของพม่าที่มักเขียนเป็นเส้นคดโค้ง (wave line)

อุโบสถวัดมหาเตงตอจี เมืองสกลาย และจิตรกรรมที่ผนังหุ้มกลองด้านในเหนือประตูทางเข้า
ถ่ายเมื่อ 28 กุมภาพันธ์ 2557

เส้นสีเทา วัดชองนนทรี
กรุงเทพฯ

ส่วนบริเวณหน้าบ้านผนังหุ้มกลอง เนื้อพระประธาน เขียนภาพลายก้านดอกคดโค้ง (กระหนกเครือ) คล้ายงานปูนปั้นลายก้านดอกและกระหนกเปลวประดับหน้าบ้านโบสถ์และวิหารสมัยอยุธยาตอนกลางถึงตอนปลายของไทย เช่น ลายปูนปั้นที่หน้าบ้านอุโบสถวัดสระบัว เพชรบุรี เป็นต้น

จิตรกรรมที่ผนังหุ้มกลองด้านในเหนือพระประธาน
ถ่ายเมื่อ 28 กุมภาพันธ์ 2557

ลายปูนปั้นหน้าบันอุโบสถวัดสระบัว
จังหวัดเพชรบุรี

นอกจากนี้ภาพอดีตพุทธที่วาดเป็นแนวยาวตลอดทั้งสองข้างผนัง ที่รอบพระเศียรเขียนเป็นภาพรัศมีเปลวไฟแบบอยุธยาตอนปลาย และรวมทั้งภาพนภศูลหรือเครื่องประดับยอดปราสาทก็เป็นลักษณะแบบไทยซึ่งต่างจากการประดับส่วนยอดด้วยฉัตรและตกแต่งด้วยเพชรพลอยแบบพม่า ก็ปรากฏให้เห็นด้วย

ภาพอดีตพุทธที่ผนังด้านข้าง
ถ่ายเมื่อ 28 กุมภาพันธ์ 2557

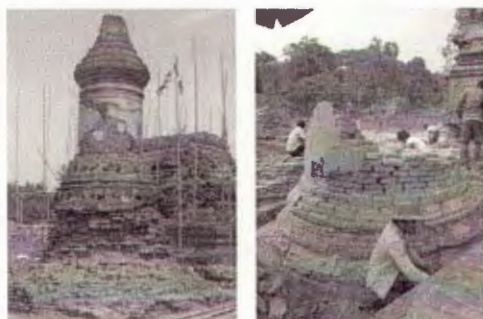
ภาพพระพุทธรูปเจ้าทรงแสดงธรรม
วัดเกาะแก้วสุทธาราม เพชรบุรี

ภาพนภศูล
ถ่ายเมื่อ 28 กุมภาพันธ์ 2557

วัดมหาเตงตอจีนี้ นักวิชาการไทยได้กำหนดอายุไว้ต่างกัน คือ ตรงกับสมัยอยุธยาตอนปลายก่อนหน้าเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ใน พ.ศ. 2310 โดยเชลยกลุ่มแรกๆ ที่ถูกกวาดต้อนมาในพ.ศ. 2106 สมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิที่ทรงยอมจำนนต่อบุเรงนอง ที่กล่าวว่าเชลยถูกนำตัวไปไว้ยังเมืองหงสาวดี (พะโค) เมืองหลวงพม่าในขณะนั้น หรือในคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งแรก พ.ศ. 2112 ที่ถูกเทครัวไปไว้ที่เมืองหงสาวดี หมู่บ้านชเวโบ เมืองกาเล เมงยู โมนยัว พะโคคุ สะกาย ตะเย และพุกาม ต่อมาเมื่อมีการย้ายเมืองหลวงมาที่อังวะ ชาวอยุธยาก็ได้อพยพครัวขึ้นมาด้วย อีกความเห็นหนึ่งคือสร้างขึ้นหลังเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 พ.ศ. 2310

เมืองอมรปุระและเมืองมณฑลทะเลย์ ในช่วงที่อังวะเป็นเมืองหลวง เมืองอมรปุระและเมืองมณฑลทะเลย์ เป็นขานเมืองด้านเหนือฝั่งตรงข้ามแม่น้ำน้อย ต่อมาเมื่อเมืองอมรปุระเป็นเมืองหลวงในสมัยพระเจ้าปดุง เมืองมณฑลทะเลย์และอังวะก็เป็นขานเมืองด้านเหนือและด้านใต้ตามลำดับ และเมื่อเมืองมณฑลทะเลย์เป็นเมืองหลวง เมืองอังวะและอมรปุระก็เป็นขานเมืองกลับกัน ปัจจุบันเมืองอมรปุระถูกกลืนกลายเป็นส่วนหนึ่งของเมืองมณฑลทะเลย์ไปแล้ว ภายในเมืองปรากฏร่องรอยหลักฐานชาวอยุธยาไม่มากนัก แต่กลับเป็นประเด็นที่ยังหาข้อสรุปไม่ได้ คือ สถูปที่สุสานลินชินกง(หรือสุสานล้านช้าง) ที่เชื่อกันว่าเป็นที่บรรจุพระบรมอัฐิของเจ้าฟ้าอุทุมพร พระอนุชาของพระเจ้าเอกทัศ กษัตริย์องค์ที่ 32 ของไทย นอกจากนี้ยังมีวัดเจ้าดอจี (Kyauktawgyi) ริมทะเลสาบตองตะมาน สร้างสมัยพระเจ้าฟุกามแมง พ.ศ. 2389-2396 ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 3-4 ของไทย ซึ่งมีจิตรกรรมฝาผนังที่น่าจะเป็นฝีมือช่างไทย รูปเด็กไว้จุกไว้แกละ และภาพเทพพนม ที่แต่งเครื่องทรงอย่างไทย ซึ่งทั้งสองแห่งนี้ยังต้องรอการพิสูจน์กันต่อไป

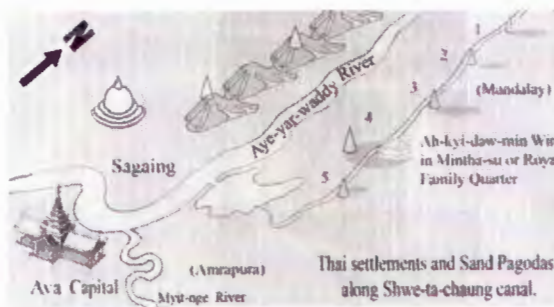
สุสานลินชินกง เมืองอมรปุระ

ภาพเด็กไว้จุก ผมแกละ และภาพเทพพนม แต่งเครื่องทรงอย่างไทย ที่วัดเจ้าดอจี
ถ่ายเมื่อ 1 มีนาคม 2557

ส่วนเมืองมณฑลทะเลย์ ปรากฏย่านที่ชาวอยุธยาได้ตั้งบ้านเรือน ได้แก่ ย่านมงตี้สุ (Monthe Zu) มีร่องรอยตลาดโยเดียเก่า (โยเดียเซ) ปัจจุบันกลายเป็นอาคารชุดที่พักอาศัย และโรงพยาบาล เจตีย์สามองค์ ซึ่งเดิมเป็นเจตีย์ทราย ต่อมาได้โบกปูนครอบไว้ ศาลพระรามสำหรับบูชาหัวโขนรามเกียรติ์ของกลุ่มนาฏศิลป์ ย่านมินตาสู (Mintha Zu) หรือย่านเจ้าฟ้า

สันนิษฐานว่าเป็นย่านที่ราชสำนักพม่าจัดให้พระราชวงศ์ยวนและอโยธยาพำนัก คลองชะเวตาของ (Shwe-ta-Chung canal) เป็นคลองที่พระเจ้าปดุงโปรดให้ชาวอโยธยาเป็นกำลังในการขุดจากเมืองมณฑะเลย์ไปยังทะเลสาบตองตะมาน ในเมืองอมรปุระ และมีพระราชานุญาตให้ชาวอโยธยาสร้างพระเจดีย์ทรายที่ริมคลองได้ ซึ่งบทความของอุหม่องหม่องทินเรื่องเชลยไทยในมณฑะเลย์ ได้กล่าวไว้ และยังได้กล่าวว่างานประเพณีบูชาพระเจดีย์ทรายเป็นประเพณีที่สืบทอดของคนไทย พม่าไม่มีประเพณีนี้

ถิ่นฐานชาวไทย และเจดีย์ทราย ตลอดแนวคลองชะเวตาของ

เจดีย์สามองค์

ศาลพระราม

คลองชะเวตาของ

ถ่ายเมื่อ 1 มีนาคม 2557

จากหลักฐานเอกสารและหลักฐานโบราณสถานดังที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นว่า ชาวโยเดียหรือชาวอโยธยาที่ถูกกวาดต้อนมาเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่านั้น ปรากฏหลักฐานครบทั้งหลักฐานด้านเอกสารและหลักฐานด้านโบราณสถานที่สอดคล้องกัน แต่ระยะเวลาของโบราณสถานจะเป็นเมื่อครั้งอพยพมาคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งแรกหรือครั้งที่สองนั้น ยังต้องดำเนินการศึกษาให้ชัดเจนต่อไป โดยเมืองหลักๆที่ปรากฏได้แก่ เมืองอังวะ เมืองสะกาย เมืองอมรปุระ และเมืองมณฑะเลย์ นอกจากนี้ยังมีที่เมืองพะโคหรือหงสาวดี เมืองมินบู เมืองมณywa และเมืองพุกาม ซึ่งคงจะเป็นคราวถูกกวาดต้อนเข้ามาครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งแรก ชาวอโยธยาเหล่านี้เมื่อตั้งหลักแหล่งลง ก็ไม่ลืมรากเหง้าของตนเอง ยังคงสืบทอดวัฒนธรรมและศิลปกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ให้ปรากฏสืบมา

บรรณานุกรม

คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวง
ประเสริฐอักษรนิติ์. พระนคร : คลังวิทยา, 2510.

กรมศิลปากร. ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 2 พระราชพงศาวดารกรุง
สยามจากต้นฉบับของบริติชมิวเซียม. กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์,
2542.

กรมศิลปากร. ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 3 พระราชพงศาวดารกรุงศรี
อยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม). กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์,
2542.

กรมศิลปากร. ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 5 ตำนานกรุงเก่า. กรุงเทพฯ :
กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, 2542.

กรมศิลปากร. ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 7 ราชวงศ์ปรกรณ์ พงศาวดาร
เมืองน่าน. กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, 2542.

กรมศิลปากร. ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 10 จดหมายเหตุเรื่องเจรจา
ความเมืองในระหว่างไทยกับพม่า. กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์,
2542.

กรมศิลปากร. ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 11 พงศาวดารเรื่องไทยรบ
พม่า. กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, 2542.

กรมศิลปากร. ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 12 พงศาวดารเขมร จ.ศ.
1217. กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, 2542.

กรมศิลปากร. ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 39 เรื่องจดหมายเหตุของคณะบาทหลวงฝรั่งเศส
ซึ่งเข้ามาตั้งกรุงศรีอยุธยา ตอนแผ่นดินพระเจ้าเอกทัศกับครั้งกรุงธนบุรีและ
ครั้งกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น. พระนคร : 2504.

กรมศิลปากร. ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา ฉบับดัดแปลง. กรุงเทพฯ : 2522.

กรมศิลปากร. พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา,
2516.

สมเด็จพระวันรัตน์. สังคีตยวงค์ : พงศาวดารเรื่องสังคยนาพระธรรมวินัย แต่งเป็นภาษา
มคธ แปลโดย พระยาปริยัติธรรมธาดา(แพ ตาละลักษณ์). กรุงเทพฯ : คิวพร, 2521.

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. เที้ยวเมืองพะม่า. พระนคร : ไทยเซคม, 2491.

ธันวาคม วงศ์เสงี่ยม. ผู้รวบรวม. **พงศาวดารฉบับราชวงศ์คองบอง** (The Great Royal Chronicle of the Konbauang Dynasty). เอกสารที่ได้รับจากฝ่ายเมียนมาร์ระหว่างเดินทางไปสำรวจและศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสถูปที่เชื่อว่าเป็นที่บรรจุพระบรมอัฐิของสมเด็จพระเจ้าอู่ทุมพร ณ สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ ระหว่างวันที่ 24 - 28 สิงหาคม 2555. กรมศิลปากร : สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, 2557.

กรมศิลปากร. **มหाराชวงศ์ พงศาวดารพม่า** ตอนพระเจ้ามังลองตีกรุงเก่า จนไทยไปตีเมืองทวาย ในรัชกาลที่ 1 ตั้งแต่ จ.ศ. 1121 จน จ.ศ. 1159 แปลโดย นายต่อ. พระนคร : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, ไม่มีปีที่พิมพ์.

Luang Phraison Saralak, ผู้แปล. **มหाराชวงศ์พงศาวดารพม่า ฉบับหอแก้ว** : Mhannan Yazawindawgyi), "Intercourse between Burma and Siam as recorded in Hmannam Yazawindawgyi." **Journal of the Siam Society** Vol.11.3, 1914-1915: 50-56.

สมเด็จพระพนรัตน์ (แก้ว). วัดพระเชตุพน. **พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคธ แลคำแปล กับ จุลยเหตุการณ์วงศ์ ผูก 2 เรื่อง พงศาวดารไทย**. นนทบุรี : ต้นฉบับ, 2550.

หลวงประเสริฐอักษรนิติ์. **พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐ และฉบับกรมพระปรมาธิบดีฯ และพงศาวดารเหนือ ฉบับพระวิเชียรปรีชา (น้อย) เล่ม 2**. พระนคร : cursu, 2504.

สมเด็จพระพนรัตน์. **พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน**. พระนคร : คลังวิทยา, 2514.

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. **ไทยรบพม่า**. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2520.

รศ.ม.ล.สุรสวัสดิ์ ศุขสวัสดิ์และ ดร.ม.ร.ว.รุจยา อาภากร. **ชาวอยุธยาที่เมืองสะกาย**. กรุงเทพฯ : สายธาร, 2549.

อรวิทย์ ลิขิตวิเศษกุล. **ช่างอยุธยาในเมืองพม่ารามัญ : หลักฐานศิลปกรรมฝีมือช่างกรุงศรีฯ ในเมืองสะกาย มินบู และมณฑล**. กรุงเทพฯ : สมาคมอิคโมสไทย, 2553.

สุนทร ชูตินธรานนท์. บรรณาธิการ. **พม่าอ่านไทย : ว่าด้วยประวัติศาสตร์และศิลปะไทยในทรรศนะพม่า**. กรุงเทพฯ : มติชน, 2542.

Dr. Tin Maung Kyi. **Thai Descendants in Mandalay and around, a shorter version of the original 80 pages**. Mandalay : U Myint Aung, 2013.